

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ В КУРСІ «ПРАКТИКУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Інна ДЕМЕШКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес характеризується активізацією розумових здібностей студентів, збільшенням інформаційних потоків, підвищенням ефективності засвоєння теоретичного матеріалу й ефективне використання в майбутній професії, але й вимагає від викладачів ефективного використання новітніх інформаційних технологій, що дають змогу індивідуалізувати навчання, продумати систему диференційованих завдань для студентів, враховуючи рівень підготовки, психотип та ін. Проектна форма роботи є однією з актуальних технологій, що дозволяє застосовувати набуті знання в практичній діяльності. У вивченні української мови проектна методика розглядається як особлива форма організації комунікативно-пізнавальної діяльності, що створює умови для спільної творчої роботи студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток проектної методики навчання зробили зарубіжні і вітчизняні дослідники: М. М. Ахметова, А. Т. Ашерів, Ф. Бегьом, І. С. Волошук, Н. І. Годованець, Р. С. Гуревич, Т. В. Душеїна, Дж. Дьюї, М. Б. Євтух, Г. Е. Ільїн, М. Ю. Кадемія, В. Кіпатрик, Е. Колгінс, А. О. Кравцов, Л. І. Куниця, С. В. Купрікова, Й. Ласаускене, С. Г. Литвинова, О. Є. Можаровська, С. Ю. Ніколаєва, Н. Ю. Пахомова, Є. С. Полат, І. В. Соколова, І. М. Соловійов, Н. В. Топіліна, Л. А. Філімонюк, В. А. Ченобитов, Г. А. Чередніченко, Л. Ю. Шапран, С. Т. Шацький, В. І. Шеховцова, О. І. Язиков та ін. Проте деякі аспекти залишаються не дослідженими, а дані публікації створюють умови для генерації нових рішень за визначеною проблематикою. Для підготовки висококваліфікованих вчителів-філологів, для їхньої якісної професійної діяльності необхідно особливу увагу приділяти науковим дослідженням і проектній діяльності.

Мета статті – розкрити можливості використання проектного методу в курсі «Практикум з української мови». З метою реалізації цієї мети необхідно розв'язати такі завдання: 1) установити особливості проектного методу і встановити типологію проектів; 2) розглянути можливості і використання проектною методикою при вивченні курсу «Практикум з української мови».

Виклад основного матеріалу. На основі матеріалів дослідження та практичного досвіду викладання «Практикуму з української мови» при підготовці майбутніх учителів-словесників у вищій школі з'ясовано, що особливо важливим є застосування в навчальному процесі поряд із традиційними інноваційних технологій, форм і методів навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань, умінь і навичок студентами, розвиток їхньої розумової діяльності, стимуляцію творчої активності студентів, виявлення умінь та навичок критичного осмислення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в професійній діяльності. У викладанні курсу необхідно враховувати ідеї антропоцентричної наукової парадигми, орієнтованої на особистість студента з його комунікативними та пізнавальними потребами, актуалізувати в сучасній мовній освіті культуро-орієнтовані підходи до навчання мови.

Метод проектів виник у другій половині XIX ст. у школах США. Поширився на початку XX ст. у таких країнах, як Бельгія, Італія, Німеччина, Нідерланди, Фінляндія завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань з їх практичним застосуванням. Відомий педагог та філософ Дж. Дьюї розробив ідеї активізації доцільної діяльності учня у співвідношенні з його особистим інтересом саме в цих знаннях як засіб навчання. Метод проектів привернув увагу і російських педагогів початку XX ст. У 1905 р. під керівництвом С. Т. Шацького було організовано невелику групу працівників, які намагалися активно впроваджувати проектні методи в практику викладання. Під проектною діяльністю розуміють цілеспрямовану діяльність зі створення навчального, освітнього, педагогічного, культурного, технічного або виробничого продукту. Такими продуктами можуть бути різного роду науково-дослідницькі розробки, творчі роботи, публікації, програмне забезпечення тощо [7]. Кожен з учасників освітнього процесу активізує свої здібності, ініціює самореалізацію і самопрояв інтелектуального і творчого потенціалу. Проектна технологія дає можливість учителю застосовувати розмаїття інтерактивних вправ і змінити роль транслятора готових ідей на натхненника інтелектуального та творчого потенціалу студентів. В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, критичного і творчого мислення, орієнтація в інформаційному просторі. Проектна методика має прагматичну спрямованість на результат, який можна отримати при вирішенні тієї чи тієї практично або теоретично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в практичній діяльності. Щоб домогтися такого результату, необхідно навчити студентів мислити, знаходити і вирішувати проблеми, уміння прогнозувати результати і можливі

наслідки різних варіантів рішення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, пояснювати мовні процеси, установлювати міжпредметні зв'язки.

Аналіз сучасної методичної літератури дозволяє встановити таку типологію проектів: монопроекти, міждисциплінарні проекти; внутрішні (регіональні) і міжнародні; особистісні, групові (парні); дослідні, творчі, ігрові, інформаційні, ознайомлювальні, прикладні, практично-орієнтовальні [5]. Наявність різних класифікацій проектів свідчить про відносну універсальність проектно-методики в процесі навчання і потужний потенціал методу проектів.

Також розрізняють проекти міжпредметні, гнучкі (за характером координації проекту), довгострокові (за терміном виконання), усно-письмові [4]. Аналіз особливостей методу проектів свідчить про те, що проектна технологія завжди потребує вирішення проблеми. Результати проектів повинні бути відчутними: якщо це теоретична проблема, то конкретне її розв'язання, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження в життя. Проектний метод навчання як педагогічна технологія включає в себе сукупність дослідницьких, проблемних, пошукових методів, креативних за своєю сутністю [3: 70]. Проектний підхід сприяє посиленню індивідуалізації процесу навчання, пошуку оптимального поєднання теорії та практики, актуалізації наявних знань та умінню студентів, стимулюванню їх до розв'язання власних життєвих проблем [6].

На початковому етапі вивчення курсу „Практикум з української мови” викладач знайомить студентів із методом проектів як видом роботи. Перш ніж розпочати роботу над проектом, майбутній фахівець повинен оволодіти творчими й комунікативними навичками, тобто він має навчитися працювати з літературою, аналізувати прочитану інформацію, вміти користуватися науковими джерелами, висловлювати свої думки, брати участь в обговоренні мовної проблеми та ін. Крім того, студенти також повинні володіти певними інтелектуальними, творчими, комунікативними вміннями. Інтерес до навчання, ініціативність у навчальній роботі, пізнавальна самостійність, напруження розумових сил при розв'язанні поставленої пізнавальної мети позитивно впливають на активність студентів у навчанні, створюючи сприятливі умови для розвитку їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Специфіка навчальної діяльності студента зумовлюється метою, відповідними умовами та позитивною мотивацією, які мають професійну спрямованість. Поняття мотивації містить сукупність чинників, механізмів, процесів, які спонукають до реальної або потенційної конкретно-спрямованої активності. Стійкий і сильний науково-пізнавальний мотив сприяє тому, що особистість не відчуває потреби в зовнішніх стимулах, рівень її самостійності досить високий.

У викладанні курсу „Практикум з української мови” для студентів філологічного факультету використовуються такі принципи навчання: принцип структурованості змісту навчання, принцип модульності, принцип динамічності, принцип оптимальності методів діяльності, принцип гнучкості, принцип усвідомленої перспективи, принцип різносторонності методичного консультування, принцип паритетності; методи функціональної спрямованості: методи одностороннього подання матеріалу; методи проблемного навчання, методи спонукання до творчого пошуку, методи активізації студентів, методи надання додаткової інформації, методи контролю, методи самостійної роботи, методи виховного спрямування; методи модульного навчання (інформаційні, операційні, пошукові, методи самостійного навчання). Активні методи навчання за умов творчого застосування перетворюють навчальний процес у творчо-пошукову діяльність, яка позитивно впливає на його ефективність, спонукає до пошуку різноманітних прийомів засвоєння знань.

Основні вимоги до використання методу проектів: 1. Наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її рішення. 2. Практична, теоретична значущість передбачуваних результатів. 3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів на уроці англійської мови. 4. Структурування змістовної частини проекту. 5. Використання дослідницьких методів: визначення проблеми, що впливають з її завдань дослідження, висунення гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження, оформлення результатів, аналіз отриманих даних, підведення підсумків, коректування, висновки. Вибір тематики проектів у різних ситуаціях може бути різним. У курсі „Практикум з української мови” метод проектів може використовуватися в рамках програмного матеріалу практично з будь-якої теми, оскільки відбір тематики проводився з урахуванням практичної значущості для студентів.

Щодо методики розроблення програми курсу «Практикум з української мови», то варто зазначити, що було враховано те, що це пропедевтичний курс, метою якого є підготовка до засвоєння інших дисциплін лінгвістичного циклу, насамперед курсу «Сучасна українська літературна мова». Основне завдання цього курсу полягає в тому, щоб зорієнтувати студентів на усвідомлене, теоретично обґрунтоване засвоєння норм сучасної української літературної мови в усній і писемній формах, ознайомити студентів із науковими джерелами, до яких можна звертатися для вдосконалення культури мови.

Теоретичний матеріал до кожного практичного заняття подано у вигляді узагальнених таблиць, схем, що дає можливість студентам зосередити увагу на складних випадках правопису найуживаніших

слів і словосполучень, основних правилах української пунктуації. Посібник орієнтований передусім на поглиблення і розширення знань з основних розділів сучасної української літературної мови та на постійні тренування з метою вироблення автоматизованих навичок грамотного письма й усного мовлення. Для цього в посібнику вміщено усні й письмові вправи, спрямовані на самостійну творчу роботу студентів. Практичні завдання посібника розраховані на те, щоб навчити студентів співвідносити орфографічні та орфоепічні явища, написання слова та його морфемну структуру, синтаксичну структуру речення, інтонацію та пунктуацію, виробити мовне чуття щодо можливого варіативного написання слів, вживання розділових знаків тощо. Видання покликане забезпечити осмислення орфограм та пунктограм, формування чуття мови, правописної інтуїції. Основну увагу зосереджено на орфографічних та пунктуаційних правилах, висвітлено особливості словозміни повнозначних частин мови.

Навчальний посібник покликаний оптимізувати самостійну та індивідуальну роботу майбутніх учителів-філологів, які повинні бути еталоном високої культури усного й писемного мовлення і пропагувати цю культуру [1]. У викладанні цього курсу необхідним є поєднання новітніх підходів до науково-методичного забезпечення навчальних фахових дисциплін, зокрема курсу «Практикум з української мови» з традиційною методикою, використання мультимедійних засобів, індивідуальних навчальних проектів, удосконалення системи контролю знань, умінь і навичок студентів.

Н. І. Годованець зазначає, що проектна діяльність вимагає від викладача вміння створити умови для розширення пізнавальних інтересів студентів і на цій базі надати їм можливості для самоосвіти в процесі практичного застосування знань. Викладач має бути генератором розвитку інтересів студентів, їх творчого потенціалу [2: 47].

У навчально-методичному посібнику (Демешко І. М. Практикум з української мови : навчальний посібник. – Кіровоград : ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2015. – 368 с.), за яким здійснюється підготовка студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», подано структуру програми навчальної дисципліни, мету, теоретичні і практичні завдання курсу, структуру залікового кредиту, критерії оцінювання навчальної діяльності за видами роботи, рекомендована базова й допоміжна література. У посібнику подано теоретичний матеріал, плани практичних занять, вправи для аудиторної і домашньої роботи, порядок і зразки орфоепічного, орфографічного й пунктуаційного аналізів. У межах змістового модуля подано завдання для самостійної роботи до кожної теми. У кінці посібника подано орфографічний словник складних слів української мови, слова з літерою г, словник російсько-українських мовних зворотів, короткий термінологічний словник. Навчально-методичний посібник є результатом певного досвіду роботи викладача. Він систематизує роботу з дисципліни на основі традиційних і нових методичних підходів, які орієнтовані на активізацію самостійної роботи студентів, на формування професійно значущих умінь і дозволяють створити умови для успішної навчальної діяльності студентів.

Основним завданням проекту буде сформулювати, якими знаннями та вміннями повинен володіти філолог майбутнього, підвищити рівень культури писемного мовлення студентів. Студенти будуть вивчати сучасні орфографічні й пунктуаційні норми української літературної мови і досліджувати поставлену перед ними проблему «Як підняти рівень грамотності користувачів соціальних мереж?». Для цього потрібно виконати такі завдання: 1. Добирати матеріал з блогів, соціальних мереж, виділяти найбільш поширені помилки і створити словничок найбільш поширених помилок. 2. Порівняти тексти невичитані, невідредаговані, рекламні, у соціальній мережі з текстами, написаними з дотриманням усіх норм літературної мови. 3. Повторити основні орфографічні та пунктуаційні правила за «Українським правописом» або базовими підручниками. 4. Порівняти тексти, у яких допущено помилки, прокоментувати їх та зробити висновки. 5. Висновки представити у вигляді орфографічного та пунктуаційного аналізів, презентацій, до кожного слайду запропонувати коментар. Кінцевим продуктом діяльності студентів у проекті буде нове знання, а саме, усвідомлення ролі висококваліфікованого філолога.

У даному курсі передбачаються такі навчальні цілі та очікувані результати навчання студентів: 1. Сформулювати в студентів навички створення презентацій, які будуть переконливими. 2. В учнів (студентів) будуть вдосконалюватися навички збирання даних кількома способами, аналізу, впорядкування, осмислення дотримання орфографічних та пунктуаційних норм. 3. Закріпити знання з української мови, здобуті в школі, гімназії, ліцеї, і підготувати до вивчення теоретичних лінгвістичних дисциплін, насамперед курсу «Сучасна українська літературна мова». 4. Поглибити і розширити знання з основних розділів шкільного курсу української мови та виробити автоматизовані навички грамотного письма й усного мовлення. 5. Ознайомити з основною лінгвістичною термінологією, літературними нормами сучасної української літературної мови, принципами орфографічного та пунктуаційного розборів. 6. Оволодіти орфографічним, орфоепічним, граматичним і пунктуаційним матеріалом, який вивчався на практичних заняттях. 7. Виробити навички виконання мовних розборів (орфографічного та пунктуаційного). 8. Для усвідомленого засвоєння теоретичного матеріалу

виробити навички роботи з українськими лексикографічними джерелами (словниками), «Українським правописом» та іншою довідковою літературою. 9. При розв'язанні лінгвістичних задач та проблемних ситуацій використовувати знання, здобуті при вивченні курсу.

Реалізація проектів відбувається в чотири етапи: підготовчому, виконавчому, презентаційному і підсумковому. Робота в проекті починається з бесіди «Вплив інтернету та Веб 2.0 на грамотність людей», під час якої перед учасниками проекту ставляться питання і демонструється презентація: 1. Як грамотність відображає культуру людини? 2. Чому в людей різний орфографічний і пунктуаційний рівень грамотності? 3. Як вплинути на рівень грамотності користувачів соціальних мереж? 4. Які сфери нашого життя найбільш видозмінилися під впливом інтернету? 5. Чи є професії, які майже припинили своє існування? А які нові з'явилися? 6. Як буде працювати філолог через 10–20 років (у майбутньому)? Захист проекту здійснюється у вигляді конференції, на якій кожен студент доповідатиме результати своїх досліджень.

Метод проектів як сучасна педагогічна технологія разом із традиційними методами навчання є найбільш продуктивним, оскільки він у поєднанні з іншими технологіями навчання здатний розв'язати завдання поступового формування й подальшого розвитку самостійного мислення студентів, володіння певними інтелектуальними, творчими та комунікативними вміннями, також передбачає роботу студентів з відбору мовного матеріалу і важливість представлення результатів.

Висновок. На сучасному етапі суспільством висувуються нові вимоги до системи освіти, форм, методів, принципів навчання, що сприятиме на якісно новому рівні підготувати студентів до майбутньої трудової діяльності, а досягти високих результатів у навчальному процесі можливо шляхом взаємодії традиційних та інноваційних процесів у викладанні курсу «Практикум з української мови» на філологічних факультетах ВНЗ. Для успішного впровадження проектів у навчальний процес необхідно враховувати специфіку конкретної навчальної дисципліни (пор., курси «Практикум з української мови», «Сучасна українська літературна мова (Синтаксис)», «Теоретичні питання граматики української мови» та ін.).

Перспективи подальших досліджень убачаємо у використанні інноваційних процесів і технологій у викладанні теоретичних і практичних курсів («Сучасна українська літературна мова (морфологія, синтаксис)», «Теоретичні питання граматики української мови») для студентів філологічних факультетів ВНЗ.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Демешко І. М. Практикум з української мови : [навчальний посібник]. – [3-є вид., випр. і доп.] / І. М. Демешко. – Кіровоград : ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2015. – 368 с.
2. Годованець Н. І. Проектний метод вивчення іноземної мови [Текст] / Н. І. Годованець // Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту : серія : Педагогіка. Соціальна робота [гол. ред. І. В. Козубовська]. – Ужгород : Говерла, 2014. – Вип. 31. – С. 47–48.
3. Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / М. Б. Євтух, І. С. Волошук // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 1. – С. 70–74.
4. Ніколаєва С. Ю. Проектна робота „Europe is more than you think” для учнів старшої школи / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2006. – № 1. – С. 3–16.
5. Полат Є. С. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти / Є. С. Полат. – К. : ВЦ „Академія”, 2003. – 272 с.
6. Чердніченко Г. А., Шапран Л. Ю., Куниця Л. І. Проектна методика навчання іноземній мові в контексті сучасних педагогічних технологій [Електронний ресурс] / Г. А. Чердніченко, Л. Ю. Шафран, Л. І. Куниця. – Режим доступу : <http://dspace.nufl.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2067/1/13.pdf>
7. Язиков О. І. Проектні технології як компонент інноваційної діяльності ПТНЗ [Електронний ресурс] / О. І. Язиков. – Режим доступу : fs.ptu.org.ua/wps/files.get.php?id=484

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Демешко Інна Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.